

повинні забезпечити організаційну чіткість функціонування відомства і зв'язки центрального апарату із закордонними установами (кабінет міністра, персональний департамент, департамент зв'язку, адміністративний департамент і т. п.).

Найважливішу роль серед закордонних органів держави грають постійні дипломатичні місії. У світлі Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. це посольства, а також представництва. Ці останні мають нижчий ранг і функціонували головним чином в період між світовими війнами.

Отже, підсумовуючи, в організації і виконанні державної зовнішньої політики значну роль відіграє дипломатична служба країни.

Географічне розташування на Європейському континенті та геополітичне становище України, величина території, кількість населення, багаті природні ресурси, комунікаційні та транзитні можливості, потужний економічний, науково-технічний, інтелектуальний і військовий потенціали, нарешті, культурні традиції і політичні уподобання – усе це має незаперечне значення для забезпечення національних інтересів України і зумовлює необхідність визначення власних геополітичних цінностей. Реалізація Україною свого потенціалу знаходиться у безпосередній залежності від її активного і повномасштабного входження до світового співтовариства та від активності і вмільності дій її дипломатії. У цьому контексті, надзвичайно корисним для нашої держави і є досвід організації дипломатичної діяльності Польщі, повноправного члена усіх найвпливовіших прозахідних інституцій.

Джерела та література

1. Szczepanik K. *Diplomacja Polski 1918-2005: struktury organizacyjne*. – Warszawa, 2005.
2. Joniec T. *Polska służba konsularna 1918-1995*. – Warszawa, 1996.
3. Łosowski P. *Dyplomacja polska 1918-1939*. – Warszawa, 2001.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Міністерство закордонних справ Республіки Польща – www.mfa.gov.pl (Указ Президента РП №28 від 28.12.2001 р. «Про надання регламенту організаційного Міністерству Закордонних Справ»).
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Міністерство закордонних справ Республіки Польща – www.mfa.gov.pl

Клочак О. З. Современная дипломатическая служба Республики Польша: модель и инновации
Статья освещает основные направления и приоритеты создания новой дипломатической службы Польши через призму внутренних и внешних факторов на выработку линий в международных отношениях государства. Относительно короткий в историческом плане срок существования независимой Украины, соответственно, ее дипломатии, в определенной степени обусловили изучения проблемы формирования дипломатической службы в других странах. По глубокому убеждению автора, полезным здесь именно и есть опыт организации дипломатической деятельности Польши.

Ключевые слова: Республика Польша, внешняя политика, международные отношения, дипломатическая служба.

Klochak O. Z. Modern diplomatic service of Republic of Poland: model and innovations

The article deals with the comprehensive research of main directions and priorities for creation of newly-born diplomatic service of Poland via internal and external factors effecting the elaboration of national foreign relations. Relatively brief historic term existence of independent Ukraine and its diplomacy requires the appropriate study of foreign diplomatic experience. Hence, the author utters the deep concern that the experience of Polish diplomatic service organization could be of extreme value here.

Keywords: Republic of Poland, foreign policy, international relations, diplomatic service.

УДК [327:61.1](44)"20"

А. В. Омельченко

ПОЛІТИКА ФРАНЦІЇ В ЄС НА ПОЧАТКУ ХХІ ст.

У статті висвітлюється політика Франції в Європейському союзі в перше десятиріччя ХХІ ст. Зокрема, акцентується увага на трьох основних аспектах, що стали об'єктами зусиль французької дипломатії в Євросоюзі – інституційна розбудова Союзу, оформлення загальноєвропейського оборонного простору, та спільна міграційна політика. Аналізуються зусилля французького керівництва, спрямовані на збереження за Францією чільного місця в європейській політичній системі в умовах історичної трансформації Євросоюзу.

Ключові слова: Франція, Європейський Союз, політика оборони, міграції.

Європейський вектор став найважливішим напрямом зовнішньої політики Французької Республіки на початку ХХІ ст. Цьому сприяло, перш за все, створення Євросоюзу, що став результатом виконання умов Маастрихтської угоди 1992 р. Розширення функцій Європейської Економічної Спільноти у напрямку політичної інституціалізації актуалізувало на порядку денному французької політичної еліти питання ролі Франції в європейських структурах та розподілу повноважень між Брюсселем та національними державами.

Різні аспекти зовнішньої політики Франції в історичній ретроспективі та на сучасному етапі досліджувалися у роботах низки українських (В.В. Кравченко, О.В. Крапівін [1], О.В. Коломоєць [2], В.Ю. Броневський [3]) та російських (К.Г. Челліні [4], Є.А. Чекменьова [5], Ю.В. Жилкіна [6]) вчених.

Метою даного дослідження є висвітлення основних аспектів французької політики в якості одного зі «стовпів» Європейського Союзу на сучасному етапі його розвитку.

Важливим фактором, що вплинув на оформлення європейської політики Франції у перше десятиріччя XXI ст. став процес територіального розширення Євросоюзу. Якщо на момент підписання Маастрихтської угоди у 1992 р. європейська спільнота налічувала 12 країн-членів, то за другу половину 1990-х – першу половину 2000-х її склад збільшився більше ніж удвічі, дійшовши, таким чином, до 25 учасників. Це природно породжувало проблему управління, що, на додаток до політичної трансформації ЄС, стало для Парижа одним з найактуальніших питань.

Неоднозначність політичного майбутнього ЄС стала очевидною у 2003 р., коли десять країн Східної Європи перебували ще у статусі кандидатів (при тому, що частина з них вже знаходилася у складі Північноатлантичного альянсу). Польща, Чехія та Угорщина (разом з повноправними членами ЄС – Великобританією, Данією, Італією, Іспанією, Нідерландами та Португалією) повністю підтримали позицію США в питанні початку військової операції в Іраку, протиставивши себе, таким чином, Парижу та Берліну. Це яскраво проілюструвало збільшення впливу Сполучених Штатів на політику Євросоюзу, що не могло не занепокоїти країни «старої Європи».

Цей випадок кристалізував низку проблем, що постали перед європейською спільнотою. Він продемонстрував, що Євросоюз ще не може бути впливовим суб'єктом міжнародних відносин в силу неузгодженості позицій його учасників з основних питань. Фактично, внаслідок нерівномірності інтеграції та слабкої політичної координації, міжнародна «вага» ЄС не відповідала сукупній економічній могутності його учасників. Європейський Союз не мав змоги регулювати низку ключових питань, таких як зовнішня політика, оборона, контроль за міграцією, податки, кримінально-правова сфера тощо. До того ж, зі збільшенням кількості країн-членів ЄС стала очевидною необхідність переходу від «консенсусної» системи прийняття рішень, яка вже виглядала анахронізмом, до голосування кваліфікованою більшістю.

Фактично, на порядку денному початку 2000-х рр. стояло питання докорінних реформ європейської спільноти, оформлення чітких довготривалих правил гри, що враховували б нові європейські та світові реалії. Мова йшла про створення Конституції ЄС.

Тож французькі політики, спільно зі своїми колегами з інших країн ЄС, ще з початку 2000-х рр. проводили активні дискусії щодо форм та функцій Європейського Союзу. Особливо жвавим був обмін думками між правлячими елітами двох найвпливовіших європейських країн, що із самого початку процесу євроінтеграції взяли на себе роль «локомотива ЄС» – Франції та Німеччини.

Ще одним важливим питанням французької дипломатії на той час стали намагання зашкодити спробам Берліна перекласти фінансування регіональної та аграрної політики на плечі національних держав. Це було пов'язано з бажанням Німеччини, головного фінансово-економічного донору ЄС, вивільнити зайві кошти для внутрішніх потреб. Франція, ВВП якої традиційно суттєво залежить від сільського господарства, в особі президента Ж. Ширака виступила категорично проти німецьких ініціатив, назвавши регіональну та спільну аграрну політику «двома стовпами європейського будівництва» [4, с.88]. Натомість французи обтічно декларували необхідність вирішення проблеми субсидіарності шляхом чіткого розподілу повноважень між центром ЄС у Брюсселі та державами-учасницями.

Дискусія між Францією та Німеччиною щодо майбутнього ЄС стосувалася також структури і повноважень його керівних органів. Зокрема, німецьке керівництво, в особі федерального канцлера Г. Шрьодера та міністра закордонних справ Й. Фішера, виступало за трансформацію Євросоюзу за федеративним принципом. Зокрема, німці пропонували створити в ЄС двопалатний парламент, надавши Раді міністрів статус верхньої палати Європарламенту. Повноваження самого Європарламенту також мали бути розширені шляхом збільшення кількості депутатів та наділення його правами в області бюджетних коштів. Також, на думку Г. Шрьодера, Європейська комісія мала б перетворитися на сильний виконавчий орган, фактично – на майбутній європейський уряд.

Натомість, французи не були схильні різко змінювати функції інституційних органів ЄС, вбачаючи за німецьким бажанням збільшити повноваження Європарламенту елементарне намагання ФРН реалізувати свою чисельну перевагу (адже, чим більше населення країни, тим більше вона повинна мати депутатів у парламенті).

В якості певного компромісу було вирішено скликати у 2002 р. міжнародний форум «Конвент майбутнього Європи», який мав виробити проект Конституції ЄС. Конвент складався зі 105 учасників – 15 представників глав держав або глав їхніх урядів (по одному від кожної держави-члена) 30 депутатів національних парламентів (по два від кожної держави-члена), 16 депутатів Європейського парламенту та 2 представників Єврокомісії.

Також участь в обговоренні взяли представники 39 держав-кандидатів на членство в ЄС (в тому числі й Туреччини), щоправда, без права вирішального голосу [7].

Очолив Конвент колишній президент Франції та прихильник євроінтеграції В. Жискар д'Естен.

Проект Конституції ЄС, розроблений Конвентом, був доповнений на Міжурядовій конференції і підписаний главами держав-учасниць 29 жовтня 2004 р. в Римі, в тому самому приміщенні, де 25 березня 1957 р. було підписано Римський договір про створення Спільного ринку.

Втім, проект Конституції ЄС мав ще пройти процедуру ратифікації в країнах-учасниках. Саме Франція стала країною, що на референдумі 29 травня 2005 р. провалила проект Конституції ЄС («за» – 45,1%, «проти» – 54,9%). Це спричинило конституційну кризу в Євросоюзі, тим більше, що через два дні після французької осічки, 1 червня 2005 р., проти європейської Конституції висловилися і мешканці Нідерландів. Таким чином, дві країни, що стояли біля витоків європейської інтеграції, фактично заблокували подальший процес її інституційного оформлення.

Причина, з якої французи виступили проти поглиблення інтеграції ЄС полягала у кардинальних розбіжностях поглядів на майбутнє Європи між населенням Франції та політичною елітою країни. Французьке керівництво вважало за необхідне включити в політичну орбіту Євросоюзу країни Центральної та Східної Європи, що звільнилися з-під опіки Росії після краху соціалістичного табору та біполярної системи. Це було необхідно зробити, з огляду на можливе посилення впливу США на сході Європи (розкол у поглядах на Іракську кампанію 2003 р. показав справедливість такого занепокоєння). До того ж, розширення ЄС розглядалося французькою політичною елітою крізь призму отримання нових ринків збуту для французької продукції.

Занепокоєння щодо збільшення кількості країн-членів ЄС було пов'язане і з можливим зменшенням європейських субсидій для французького сільськогосподарства. До того ж, французькі підприємці побоювалися напливу дешевої східноєвропейської продукції (перш за все аграрної) на внутрішньоевропейські ринки. Ще однією загрозою, на думку французів, був можливий наплив дешевої робочої сили зі Сходу, в той час як значна частина французьких робітників страждала від безробіття.

Втім, варто прислухатись і до думки тодішнього прем'єр-міністра Люксембургу Ж.-К. Юнкера, який бачив причину конституційної кризи у неграмотній інформаційній політиці ЄС [5, с.56].

Негативний результат французького референдуму наніс серйозних збитків європейській політиці Франції, поставивши під сумнів претензії Парижа на провідну роль в європейському будівництві.

Патова ситуація з європейським будівництвом стала однією з провідних тем президентської передвиборчої кампанії у Франції 2007 р. Новий французький президент Н. Саркозі, виходячи з неоголослених позицій, розглядав ЄС як один з центрів майбутнього багатополярного світу, на противагу Китаю та США. «Єврооптимізм» Саркозі ґрунтувався на необхідності «повернути» Францію до Європи, відновивши її провідні позиції в Євросоюзі. Активність президента Франції підкріплювалася також тим фактом, що його країна мала заступити головування у ЄС у другому півріччі 2008 р.

Для подолання скептичного настрою частини європейців (і, особливо, французів) щодо перспектив євробудівництва Саркозі запропонував, зокрема, окреслити чіткі кордони можливого розширення ЄС, визначивши дві групи країн. В першу мали увійти країни, що могли бути прийняті в Євросоюз у будь-який момент, якщо вони того захочуть (такі країни, як Швейцарія, Норвегія, Ісландія), або за умови виконання певних критеріїв ЄС (Хорватія, Сербія, Македонія, Чорногорія, Албанія). До другої групи французький президент зарахував середземноморські та євразійські країни, що можуть розраховувати лише на привілейоване партнерство, але аж ніяк не на повноцінне членство у євроспільноті. При цьому Ніколя Саркозі не приховував свого відверто скептичного ставлення до перспектив членства в ЄС Туреччини, що призвело до певного охолодження відносин з Анкарою.

Саркозі запропонував виробити новий, скорочений текст конституційного договору, який повинні затверджувати парламенти країн-учасниць. За активної участі французьких представників був розроблений і підписаний на саміті ЄС, у грудні 2007 р., Лісабонський договір, що вніс зміни до Маастрихтського договору 1992 р. та включив у себе значну частину положень відхиленої Конституції ЄС про інституційну реформу. Саркозі активно взявся просувати проект Лісабонського договору, особливо активізувавши свою діяльність після того, як Ірландія (єдина країна в ЄС, що, згідно з власною конституцією, мала провести ратифікацію договору через всенародний референдум) у червні 2008 р. відхилила проект цієї угоди (46,6% – «за», 53,4% – «проти»). Невдовзі після цього, у спільній заяві за результатами зустрічі Саркозі з німецьким канцлером А. Меркель, Франція та Німеччина закликали європейські країни продовжувати процес ратифікації Лісабонського договору, щоб ірландське «ні» не спричинило нову європейську кризу.

21 липня 2008 р. Саркозі відвідав Ірландію з одноденним візитом, в ході якого провів консультації з керівництвом цієї країни щодо можливого виходу з кризової ситуації. Наголосивши на тому, що ніхто не збирається «зловни» тиснути на ірландців, французький президент заявив, що Франція, як голова ЄС, готова дати Ірландії достатній час для визначення своєї позиції. Така заява прозвучала дещо в дисонансі з позицією Німеччини, міністр закордонних справ якої, Ф.В. Штайнмайер, перед цим озвучив можливість призупинення Ірландією свого членства у ЄС у разі ратифікації Лісабонського договору всіма іншими країнами-учасницями.

Така «політика батога і пряника», доповнена активною агітаційною кампанією всередині країни, подіяла і у жовтні 2009 р. ірландці на повторному референдумі схвалили Лісабонський договір, розблокувавши таким чином процес становлення правосуб'єктності ЄС.

Не менш важливим питанням європейської політики Франції на початку XXI ст. була проблема вироблення об'єднаної європейської політики безпеки і оборони (ОЄГБО).

Ідея об'єднання зусиль європейських країн в області безпеки та зовнішньої політики виникла одночасно з початком самих євроінтеграційних процесів. Франція, ще в період президентства Ш. де Голля, виступала за створення європейських оборонних структур, що мали б стати запорукою самостійної ролі Європи на світовій арені. Втім, у другій половині XX ст. ця ідея так і не змогла отримати більш-менш чітке оформлення, оскільки на той момент більшість європейських країн вважала, що перед лицем радянської загрози будь-яке дублювання військових структур (на противагу вже існуючій структурі НАТО) призведе лише до втрати обороноздатності континенту. Втім, французи неодноразово намагалися переконати європейських партнерів у необхідності створення спільної оборонної організації.

Активізація цього процесу відбулася лише після закінчення Холодної війни та запуску політичного об'єднання Європи. Основні напрямки спільноєвропейської зовнішньої та оборонної політики були визначені Маастрихтським та Амстердамським договорами. Втім, це не поставило крапку у дискусіях про необхідність створення спільноєвропейської оборонної організації, що була б відокремлена від структур

Північноатлантичного альянсу та підпорядковувалася б структурам Європейського союзу. Французи, що традиційно виступали протагоністами ідеї окремої від НАТО політики оборони та безпеки, марно намагалися переконати своїх союзників по євроструктурам, що скептично ставилися до такої ідеї.

По-перше, не всі країни ЄС готові взяти на себе додаткові витрати на оборонні статті, вважаючи недоцільним витрачати кошти при наявності вже готової структури НАТО (лівову частку витрат на яку несуть Сполучені Штати Америки). По-друге, багато хто з європейських країн побоюється зіпсувати відносини зі США, які досі вважаються опорою та лідером західного світу [6, с.66].

Особливо критичну позицію щодо французьких ініціатив висловлює Великобританія. Яскравим прикладом розбіжності думок між представниками двох країн стала зустріч президента Франції Ж. Ширака з британським прем'єр-міністром Т. Блером у 1998 р. у Сен-Мало, за наслідками якої лідери ухвалили спільну декларацію, де закликали лідерів країн ЄС побудувати європейську військову організацію. При цьому французи наполягали на тому, що Європа не повинна в усьому покладатися на США, а нова організація повинна стати стрижневою ланкою НАТО. Англіїці ж, навпаки, вважають саме НАТО наріжним каменем європейської системи безпеки [8]. Втім, сама декларація стала кроком вперед в плані підготовки та впровадження єдиної європейської оборонної політики.

Для того, щоб узгодити ці дві позиції та не допустити розбіжностей з американськими союзниками, європейські лідери у 1999 р. вирішили призначити на утворену, згідно з Амстердамським договором, посаду Високого представника ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки колишнього Генерального секретаря НАТО Х. Солану.

Лісабонський договір прямо пов'язує спільну європейську оборонну політику з «особливим характером політики безпеки та оборони деяких держав-членів», які реалізують її в рамках Організації Північноатлантичного договору, вказуючи, що саме в цих рамках вона може бути сумісною зі спільноєвропейською [9].

Втім, в Білій книзі оборони та національної безпеки Франції, складеній у 2008 р. на прохання Н. Саркозі, зазначається, що не всі держави-члени ЄС є, одночасно, і членами НАТО. Тож європейську оборонну політику французи скоріше схильні розглядати як «доповнюючу» до атлантичної, ніж як таку, що діє в рамках останньої [10, Р.86]. Наступна Біла книга, складена на початку президентства Ф. Олланда, у 2013 р., підтвердила цю тенденцію на відокремлення європейської оборони від НАТО [11, Р.67].

Тож в плані безпекової розбудови ЄС французька дипломатія діяла в традиційному для себе ключі, намагаючись, де це можливо, сприяти самостійності Європи, іноді навіть на противагу атлантичній солідарності. Втім, слід зазначити, що, незважаючи на певні кроки вперед у цьому напрямку, Франція в цілому зіткнулася з протидією «атлантичного лобі» в ЄС, що складається з Великобританії та держав «нової Європи».

Одночасно з проблемами європейського будівництва французькому керівництву довелося шукати шляхи координації політики країн ЄС у питанні вирішення проблеми незаконної міграції.

Міграційне питання набуло значної актуальності в Європі впродовж 2000-х рр. Країни європейської спільноти, наряду зі Сполученими Штатами Америки, були одним з традиційних центрів тяжіння для мешканців країн «третього світу» ще з середини ХХ ст. Під час повоєнного економічного зростання Західна Європа потребувала некваліфікованої та середньокваліфікованої робочої сили, тож європейські уряди не створювали особливих перепон на шляху міграційних потоків. Джерелом робочої сили для країн Європи став регіон Північної Африки та Близького Сходу, в основному країни, що в минулому були європейськими колоніями, а після здобуття незалежності зберегли тісні культурні, економічні та політичні зв'язки з колишніми метрополіями. Додатковим стимулюючим фактором для цього слугував спільний мовний простір (адже мова метрополії зазвичай зберігала офіційний статус у колишній колонії), що спрощувало процес інфільтрації приїжджів.

Проте, з початку 1970-х р., після світової паливної кризи, економічне зростання країн Західної Європи почало уповільнюватися, тож потреба у додатковій робочій силі поступово відпадала. У 80–90-х рр. ХХ ст. європейці почали звертати увагу на негативні наслідки неконтрольованої імміграції. Навіть знання іммігрантами мови країни перебування не сприяло процесу асиміляції. Давалася взнаки значна різниця в релігійній та культурній ідентичності. Відбувалася поступова консервація звичаїв та культурних традицій іммігрантів всередині іммігрантських общин. До того ж, з погіршенням економічної кон'юнктури, іммігрантам ставало все складніше знайти роботу, що змушувало їх звертатися до допомоги національних общин. Це призводило до ще більшого замикання общин, аж до створення національних гетто.

Змінився і статевовіковий склад міграційних потоків. Із здійсненням європейськими урядами курсу на зупинення робочої міграції, почала збільшуватися так звана «родинна міграція», тобто процес переїзду родичів іммігрантів з історичної батьківщини для воз'єднання родини. Ця категорія мігрантів вже не була включена до складу зайнятого населення, розраховуючи в основному на соціальну допомогу з боку європейських урядів.

Ситуація особливо ускладнилася зі створенням наприкінці 1990-х рр. Шенгенської зони, що призвела до вільного пересування населення (в тому числі і мігрантів) в межах ЄС. Формування єдиного безвізового простору у Європі породило розуміння необхідності вироблення загальноєвропейських стандартів міграційної політики.

У Франції втома суспільства від проблем нелегальної імміграції проявилася, зокрема, у безпрецедентно високому збільшенні рейтингу ультраправого політика Ж.-М. Ле Пена, що на президентських виборах 2002 р. спромігся вийти у другий тур. Ле Пен програв діючому президенту Ж. Шираку, дозволивши тому мобілізувати навколо себе французьке суспільство, що сприймало Ширака як «менше зло».

Слід відзначити, що Європейський Союз безуспішно намагався вибудувати єдину міграційну політику на своїх теренах. Певні кроки в цьому напрямі передбачалися ще Амстердамським договором 1997 р. та заключеними положеннями позачергової зустрічі Європейської Ради у Тампере 1999 р., де, окрім всього іншого, було прийнято рішення про вироблення спільної політики ЄС в плані регулювання міграційних потоків. Ці положення були підтверджені у Гаазькій програмі, прийнятій у 2004 р. на засіданні Європейської Ради. Втім, у першій половині 2000-х рр. на заваді здійснення єдиної міграційної політики стояла описана вище інституційна неврегульованість Союзу. Всі рішення органів ЄС зводилися до констатації необхідності координації дій країн-учасниць у цьому напрямі. Інструментами такої координації мало б стати посилене співробітництво між оперативними правоохоронними органами, а також зближення цивільного та кримінального права в галузі міграційної політики, включаючи взаємне визнання судових рішень всередині Євросоюзу.

Саме Н. Саркозі, спочатку в якості міністра внутрішніх справ, а потім – президента країни, виступав за вироблення єдиної міграційної політики ЄС. В якості приклада він запропонував французький досвід змін імміграційного законодавства. Перш за все, це стосувалося впровадження принципу вибіркової імміграції та натуралізації, згідно з яким пріоритет надавався кваліфікованим працівникам з числа бажаючих в'їхати до країни. Також французи пропонували посилити співробітництво з країнами-джерелами імміграції, пропонуючи їм економічну підтримку в обмін на проведення заходів проти нелегальних емігрантів, або згоду на прийняття назад своїх колишніх громадян, висланих з Європи. Таке співробітництво могло включати в себе як заходи, спрямовані на створення робочих місць у країнах-джерелах (інвестиції у промисловість та соціальну інфраструктуру), так і стимулювання іммігрантів до надання допомоги рідним країнам шляхом надання податкових пільг для перерахування коштів на батьківщину.

Значним успіхом Франції на цьому напрямі стало прийняття у червні 2008 р., на нараді міністрів внутрішніх справ країн-членів ЄС у Каннах, спільного плану боротьби з нелегальною імміграцією. Цей документ був внесений французьким міністром зі справ імміграції Б. Ортефьо і прийнятий з першого разу, майже без зауважень. В цьому документі декларувалися нові, спільні правила регулювання імміграції у країнах Євросоюзу. Зокрема, цей план передбачав заборону масової натуралізації та висилку нелегальних іммігрантів. Згідно з емоційним висловом Ортефьо по закінченні наради, «Європа більше не буде ані фортецею, ані прохідним двором» [12].

Втім, треба зазначити, що французькі зусилля з впровадження спільної політики ЄС в області імміграції не дали значних результатів. По-перше, більшість країн Союзу досить насторожено сприймали будь-які спроби обмежити свої права в плані регулювання суверенного простору в межах власних кордонів, негативно сприймаючи ідею передачі цих функцій спільним європейським інституціям. З іншого боку, французькі пропозиції, спрямовані на посилення антиімміграційних заходів зустрічали спротив з боку лівих урядів країн Євросоюзу, що декларували необхідність зняття соціальної напруженості у суспільстві, в тому числі, за допомогою політики пом'якшення становища іммігрантів.

Лакмусовим папірцем готовності Євросоюзу до посилення антиімміграційної політики стало так зване «циганське питання» – масова депортація з Франції болгарських та румунських циган влітку 2010 р. Цей інцидент призвів до напруження відносин Парижа з Єврокомісією, яка навіть пригрозила Франції позовом до суду ЄС у Люксембурзі. Загальноєвропейські маніфестації проти жорсткої імміграційної політики Парижа, що відбулися у вересні 2010 р. довели, що французький досвід не є зразковим для значної частини європейців. Врешті-решт, і самі французи показали своє скептичне ставлення до такої політики Саркозі, не переобравши його на другий термін у 2012 р. Новий президент Ф. Олланд пропонував проводити більш ліберальну політику щодо іммігрантів, допускаючи навіть можливість надання останнім часткових виборчих прав.

В цілому можна сказати, що впродовж першого десятиліття XXI ст. Франція проводила імміграційну політику, характерну для правих партій (що не дивно, враховуючи знаходження при владі «правих» президентів Ширака і Саркозі), спрямовану на жорстке регулювання міграційних потоків. Втім, намагання Парижу домогтися спільної європейської імміграційної політики за французьким зразком наштовхнулося на спротив з боку ліберально налаштованої європейської спільноти, особливо з тих країн, що не є кінцевим пунктом, чи, взагалі, знаходяться осторонь міжнародних міграційних потоків. Спроби виробити спільні підходи до цієї проблеми в межах Шенгенської зони на початку XXI ст. не дали відчутних результатів.

Джерела та література

1. Кравченко В.В. Роль Франції в загальній європейській політиці безпеки / В.В. Кравченко, О.В. Крапівін // Вісник Донецького національного університету. Сер. Б. Гуманітарні науки. – 2012. – №2. – С. 242-246.
2. Коломоєць О.В. Концепція національної безпеки Франції як модель «регіонального лідерства» / О.В. Коломоєць // Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – 2012. – №3(83). – С.119-122.
3. Броневський В.Ю. Повернення Франції до військових структур НАТО / В.Ю. Броневський // Гілея. Науковий вісник. – 2012. – Вип.59. – С.78-82.
4. Челлини К.Г. Франция и Европа. Реферативный обзор / К.Г. Челлини // Актуальные проблемы Европы. – 2003. – №4. – С. 84-99.
5. Чекменева Е.А. Лиссабонский договор как инверсия Конституции Европейского Союза / Е.А.Чекменева // Вестник Пермского университета. Сер. Политология. – 2009. – Вып. 3(7). – С. 54-61.
6. Жилкина Ю.В. Общая оборона Европейского союза и интересы стран-членов / Ю.В. Жилкина // Национальные интересы: приоритеты и безопасность. – 2010. – №24. – С. 61-67.
7. Будущее Европейского Союза. Лаакенская декларация // Московская государственная юридическая академия. – Режим доступа: http://eulaw.edu.ru/documents/legislation/dekl_zaiav/laaken.htm. – Назва з екрана.

8. Перед опасностью военных кризисов Франция и Великобритания решили сблизиться. // Газета Сегодня №234 (237) за 05.12.98. – Режим доступа: <http://www.segodnya.ua/oldarchive/c4287cd22b3d19a1c22566d0005461cb.html>. – Назва з екрана.
9. Договор о Европейском Союзе (Маастрихт, 7 февраля 1992 г.) (в редакции Лиссабонского договора 2007 г.). Консолидированный текст (с изменениями и дополнениями). Специальные положения об общей внешней политике и политике безопасности // Гарант. Информационно-правовой портал. – Режим доступа: http://base.garant.ru/2566557/2/#block_520. – Назва з екрана.
10. Défense et la Sécurité national. Le livre blanc. Préface de Nicolas Sarkozy, Président de la République / La documentation française. – Paris : Odile Jacob, 2008. – 352 p.
11. Défense et la Sécurité national. Le livre blanc 2013. – Paris : Direction de l'information légale et administrative, 2013. – 160 p.
12. Рагузина И. Европа не хочет быть «проходным двором» / И. Рагузина // RFI. Опубликовано 08/07/2008. – Режим доступа: http://www.rfi.fr/acturu/articles/103/article_725.asp. – Назва з екрана.

Омельченко А. В. Политика Франции в ЕС в начале XXI в.

В статье освещается политика Франции в Европейском Союзе в первом десятилетии XXI в. В частности, акцентируется внимание на трех основных аспектах, ставших объектами усилий французской дипломатии в Евросоюзе – институциональное строительство Союза, оформление общеевропейского оборонительного пространства и общая миграционная политика. Анализируются усилия французской дипломатии, направленные на сохранение за Францией лидирующей позиции в европейской политической системе в условиях исторической трансформации Евросоюза.

Ключевые слова: Франция, Европейский Союз, политика обороны, миграции.

Omelchenko A. V. French policy in the EU at the beginning of the XXI century

The article highlights the policy of France in the European Union in the first decade of the XXI century. In particular, it focuses on the three main aspects of French diplomacy in the European Union – development of Union institutions, formation of European defense area and common migration policy. There were analyzed the efforts of French diplomacy to preserve leading position of France in the European political system in terms of historical transformation of the European Union.

Keywords: France, the European Union's defense policy, migration.

УДК 94-051(73)+316.2Вал]:316.323.64

I. А. Усапенко

РОЛЬ ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВИ В КРУГООБІГУ ПОНЯТЬ КАПІТАЛІСТИЧНОЇ СВІТОСИСТЕМИ

Стаття розглядає погляди на інститут держави у капіталістичній світоekonomіці засновника світосистемного аналізу І. Валлерстайна (р.н. 1930). Американський мислитель переконаний у тому, що основна роль держави полягає в обмеженні механізмів вільного ринку та захисті пануючої капіталістичної світосистеми, вигідної лише обмеженим класовим силам. Підтримку монополістам та представникам крупної буржуазії, на думку вченого, здійснювали представники місцевої політичної еліти.

Ключові слова: держава, капіталістична світосистема, світосистемний аналіз, центр, периферія, суверенітет.

Беззаперечним фактом є те, що така особлива форма організації суспільства як держава, якій притаманна власна територія та специфічна форма правління, завжди була предметом наукових суперечок. Однею з причин цього були розбіжності у поглядах мислителів різних країн та епох щодо теорій походження держав, їхніх класифікацій та форм. Не останнє місце в таких запеклих інтелектуальних баталіях займало також питання про роль інституту держави у різних суспільно-економічних системах.

Оригінальну концепцію з цього приводу вибудував відомий американський суспільствознавець, автор методу світосистемного аналізу І.Валлерстайн (р.н.1930). У зв'язку з тим, що розпорошені по багатьом статтям та монографіям ідеї цього дослідника з даної теми майже не висвітлені в україномовній науковій літературі, нарізла необхідність підсумувати оригінальний доробок вченого та познайомити з ним вітчизняного читача.

На відміну від більшості полемістів, які сперечаються щодо ролі держави в сучасній світоekonomіці, І.Валлерстайн схильний вважати, що термін «держава» зазвичай вживається трансісторично. За такого нехтування історичною специфікою, яка коригує будь-яку політичну структуру, а разом з нею і систему влади, колективна дискусія з приводу значимості державних інституцій в ту чи іншу історичну епоху обов'язково перебуватиме в заручниках у терміна «держава». У американського дослідника викликає подив, коли термін «держава» застосовується для різних явищ, які мали місце, скажімо, в XI ст. та в XX ст. Справедливий подив вченого переростає в обурення, коли на основі географічної чи космологічної гомогенності, на основі генетичної спадковості або ще якогось фактору, робиться спроба вибудувати лінію правонаступності держав [2, с.403]. Американський дослідник переконаний, що дуже мало держав зберегли хоча б якусь зі своїх первинних спадковостей (біологічну, мовну чи культурну). Це викликано як буремними подіями на кшталт революцій, війн, переселень, так і тим, що в ході історичного розвитку поволи стираються історичні назви, змінюються традиції адміністративної та територіальної цілісності [1, с.98]. Тому, для того,